

О. О. Гаврилюк,

к. е. н., доцент кафедри обліку і аудиту, Луцький національний технічний університет,
ORCID ID: 0000-0001-6693-5958

DOI: 10.32702/2306-6806.2019.5.77

ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ КАТЕГОРІЇ "ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ" В КОНТЕКСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

О. Havryliuk,

PhD in Economics, Associate Professor, Department of Accounting and Audit, Lutsk National Technical University

ECONOMIC CONTENT OF THE CATEGORY "LAND RESOURCES" IN THE CONTEXT OF THE ORGANIZATION OF ACCOUNTING AND CONTROL IN THE AGRICULTURAL ENTERPRISE

У статті наведено результати дослідження економічної категорії "земельні ресурси" через призму системи організації обліково-контрольного забезпечення управління сільськогосподарським виробництвом. Доведено, що правильне трактування поняття землі є необхідною умовою раціонального ведення обліку та здійснення контролю у сільському господарстві. Аналіз економічної літератури, де вивчено категорію "земельні ресурси", показав, що домінують три основні позиції, з яких можна проводити зазначене дослідження. Якщо розглядати землю як природний ресурс, то на перший план виступають положення сталого розвитку. Вивчення земельних ресурсів з точки зору засобу виробництва дозволяє побудувати таку систему обліку та контролю на підприємстві, яка дозволить максимально ефективно використовувати наявні активи. Третій підхід полягає у позиціонуванні земельних ресурсів як об'єкта власності чи користування. З цієї точки зору необхідним є деталізація юридичних аспектів прав на землю у сільському господарстві (оренда, емфітевзис, пайова участь тощо). У результаті аналізу усіх підходів окреслено вимоги до організації обліку і контролю землі на сільськогосподарському підприємстві.

The article presents the results of the study of the economic category "land resources" through the prism of the organization of accounting and control system for agricultural production management. Efficiency of use of agricultural land is a factor that has a significant impact on the socio-economic state of the country as a whole, as well as its individual regions and enterprises. Therefore, the organizational aspects of accounting and control over the use of land resources in agriculture are of great importance.

Agricultural lands have a major impact on food security in the world, because due to their natural and acquired properties, they are the only and indispensable resource in the production of food. In addition, their important feature is the property as a basis for the production of agricultural products.

It is proved that the correct interpretation of the concepts of land is a prerequisite for rational accounting and control in agriculture. The analysis of economic literature, where the concept of "land resources" has been studied, has shown that the three main positions, from which this research can be conducted, is dominant. If we consider land as a natural resource, then the focus is on sustainable development. The study of land resources in terms of the means of production allows to build a system of accounting and control at the enterprise, which will allow the most efficient use of available assets. The third approach is to position the land resources as an object of ownership or use. From this perspective, it is necessary to detail the legal aspects of land rights in agriculture (lease, emphyteusis, share participation, etc.). As a result of the analysis of all approaches, the requirements for the organization of land registration and control at an agricultural enterprise are outlined.

The earth in the system of components of production has the feature that it is the subject of labor on which a person directs his tools and mechanisms. For the purpose of agricultural production, land is used as the main resource, and the definition as an economic category is quite multifaceted.

The study of the essence of the categories "land resources" and "land relations" through the prism of scientific publications and Ukrainian and international legislation made it possible to determine that land is a key factor

in the efficiency of agricultural production. Its accounting and evaluation are regulated by many legislative acts, and land reform and the lifting of the moratorium on land sales are an obvious progressive step towards the development of the Ukrainian economy.

*Ключові слова: земельні ресурси, земельні відносини, облік, контроль, управління, сільське господарство.
Key words: land resources, land relations, accounting, control, management, agriculture.*

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ

Відповідно до стратегії економічного розвитку, сільське господарство — це один з пріоритетів національної економіки. Земельні ресурси як основа сільськогосподарства визнані обмеженими та невідновлюваними, тому ключовим завданням є їх раціональне використання, яке залежить від усвідомлення суб'єктів менеджменту ефективності їх діяльності. Ефективність використання сільськогосподарських угідь є чинником, що має суттєвий вплив на соціально-економічний стан держави як у цілому, так окремих її регіонів та підприємств. Тому важливого значення набувають організаційні аспекти обліку і контролю за використанням земельних ресурсів у сільському господарстві.

Землі сільськогосподарського призначення великою мірою впливають на продовольчу безпеку в світі, оскільки завдяки своїм природнім і набутим властивостям вони є єдиним та незамінним ресурсом при виробництві продовольства. Крім того, важлива їхня ознака — це властивість як базису для виробництва сільськогосподарської продукції.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проблемами особливостей землі як основного ресурсу в сільському господарстві займалися такі вчені, як Голян В.А., Добряк Д.С., Лузан Ю. А., Лупенко Ю.О., Кірейцев Г.Г., Малік М.Й., Саблук П.Т., Хвесик М.А., Фесіна Ю.Г. та ін. Наукові основи бухгалтерського обліку і господарського контролю земельних ресурсів у сільському господарстві досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені: Ільчак О.В., Жук В.М., Малюга Н.М., Третяк А.М. та інші. Вони обґрунтовували теоретичні та методичні основи обліку земель сільськогосподарського призначення та землекористування, їх визнання, оцінку, відображення в системі обліку, основні принципи системи контролю земель сільськогосподарського призначення, його напрями, механізми, методи, організаційні форми. Однак питання контролю земель сільсь-

когосподарського призначення в умовах трансформації земельних відносин та інтеграційних процесів залишилися поза увагою науковців.

МЕТА СТАТТІ

Актуальність проблем організації обліку і контролю земельних ресурсів у сільському господарстві та необхідність комплексного дослідження теоретичних, методичних та практичних питань обумовили вибір теми наукової роботи.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Як відомо, марксистська економічна теорія основною рушійною силою виробництва вважає працю. Натомість, у неокласичній економіці традиційно виокремлюють три чинники виробництва матеріальних благ: землю, працю і капітал. Доволі поширеним є доповнення цієї тріади четвертим чинником, що тривалий час вважався інформацією, а останнім часом набув статусу — управління. Земля є одним з найстаріших і найважливіших економічних ресурсів і чинником виробництва, його специфічним ресурсом, створеним силою природи. В різних історичних епохах її роль була різною. Земля була синонімом і основою багатства, предметом господарської активності і негосподарської спекуляції, а також головною або другорядною ціллю милітаризаційних дій. Земля є складовою частиною нашого дослідження, зокрема в контексті процесів господарювання на ній та здійснення сільськогосподарської діяльності.

А.М. Третяк розглядав земельні ресурси одним з найважливіших компонентів природного середовища, які використовуються для виробництва матеріальних благ. Земельні ресурси, на його думку, є незамінним національним багатством. Людина без землі не може творити, оскільки це той матеріал, на якому і за допомогою якого працею створюються продукти — результати її діяльності [19, с. 7].

Узагальнення результатів дослідження землі як економічної категорії та земельних ресурсів як її похідної

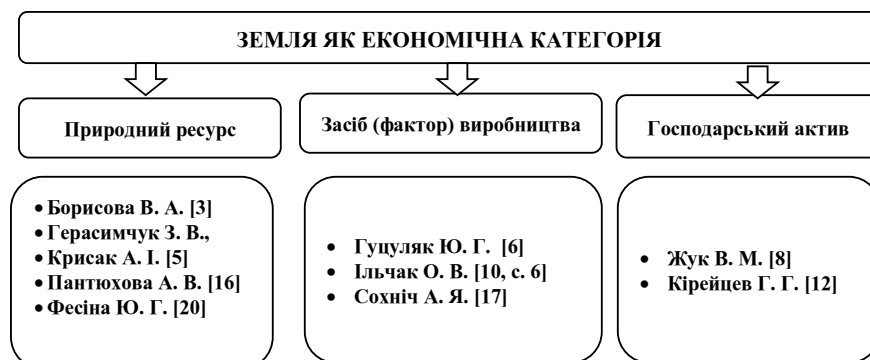

Рис. 1. Узагальнення результатів дослідження землі як економічної категорії та земельних ресурсів

представлено на рисунку 1. Вивчення і узагальнення наукових робіт вітчизняних науковців з обраної тематики дозволило зробити висновки, що землю розглядають дуже різноаспектно, кут зору залежить від функціонального призначення земельних ресурсів.

Земельні ресурси в Україні прийнято розподіляти на дві групи:

а) угіддя сільськогосподарського призначення (рілля, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища та перелоги);

б) угіддя несільськогосподарського призначення (господарські шляхи і прогони, полезахисні лісові смуги та інші захисні насадження, крім тих, що віднесені до земель лісгосподарського призначення, землі під господарськими будівлями і дворами, землі під інфраструктурою оптових ринків сільськогосподарської продукції, землі тимчасової консервації тощо) [9].

У світі землі сільськогосподарського призначення так само посідають важливе місце, оскільки населення планети продовжує зростати. Відповідно до Словника статистичних термінів, створеного Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСД) сільськогосподарські землі — це землі, що включають орні землі, сіножаті, пасовища і землі під багаторічними насадженнями [1].

В Україні, в основному, сформовано державну аграрну політику, спрямовану на розв'язання проблем щодо власності на землю, формування і функціонування цивілізованого земельного ринку, розвитку іпотечного кредитування, удосконалення системи земельних відносин, підвищення ефективності державного управління земельними ресурсами і контролю за їх використанням. Характерною особливістю сільського господарства є обмеженість площ землі, придатної для ведення господарства. Тому переважно площі сільськогосподарських земель фактично не розширюються [18].

Частка земельних ресурсів у складі продуктивних сил держави становить понад 40%. У ресурсній забезпеченості сільськогосподарського виробництва земля становить 40—44%, виробничі фонди та обігові засоби — 20—21%, трудові ресурси — 38—39% [21].

Механізм розподілу земель за основним цільовим призначенням в Україні формується з врахуванням:

- функції землі в розвитку суспільства;
- соціальних, економічних, екологічних та технологічних суспільних інтересів;
- за основним цільовим призначенням по типах (підтипах) землекористування (зонування земель);
- за цільовим призначенням та функціональним використанням;
- залежно від правового режиму землекористування;
- за дозволенним використанням (угіддями).

Земля є основним складником господарського процесу, оскільки за своєю сутністю уособлює всі сили природи, зокрема певної територіальної одиниці. У зв'язку із таким трактуванням наковці досить часто наголошують на існуванні автономних трьох сфер використання земельних ресурсів: продуктивної (сільське і лісове господарство, розміщення об'єктів промисловості та інших суб'єктів господарювання); споживчої (невиробничі послуги, міста та інші адміністративні одиниці, рекреаційні території, національні природні парки та інше); і непродуктивних земель (непридатні до використання території боліт, кар'єрів тощо). Ці сфери є взаємопов'язаними, наприклад, сільське господарство і лісове дедалі більшою мірою служать для задоволення рекреаційних, а відповідно — споживчих потреб. Між сферами використання землі і в середині них відбуваються постійні зміни, що згідно з існуючими і майбутніми інтересами суспільства втрачає земельне і екологічне законодавство.

Підсумком проведеної земельної реформи стало запровадження приватної власності на землю, здійснен-

ня роздержавлення земель з подальшою їх передачею у власність колективних сільськогосподарських підприємств і громад, паювання земель з видачею сертифікатів, а пізніше державних актів на право приватної власності на землю, що забороняє вільне (крім купівлі-продажу) розпорядження землею їх власників. Відбувся процес перерозподілу земель. Якщо в 1990 р. у користуванні сільськогосподарських підприємств перебувало 93,7% усіх сільськогосподарських угідь, то у 2008 р. — лише 42%, натомість 5,9% угідь було у користуванні фермерських господарств, а 56,1% — у користуванні особистих селянських господарств [15].

Як відмічає Б. Косович: "Позитивні досягнення у втіленні земельної реформи ще не привели до радикального й ефективного оновлення сільськогосподарського виробництва, по жвавленню інвестиційних процесів в інших галузях, підвищенню добробуту населення" [15]. У процесі проведення земельної реформи виявилось багато неврахованих моментів та проблемних і дискусійних, доволі часто необґрунтованих, суперечливих та соціально несправедливих рішень.

Добряк Д.С. зазначає, що як об'єкт загальних інтересів і "наскрізний" чинник відтворювального процесу, земля є головним об'єктом економічної системи в Україні, а земельні відносини у загальній структурі суспільних відносин займають чільне місце, і тому ці відносини стають регулятором всієї сукупності суспільних зв'язків, включаючи не тільки економічну, але і соціально-демографічну, політичну та інші складові просторового розвитку. Земля як засіб виробництва для підприємств має подвійну функцію:

1) служить основою для виробництва продукції (як сільськогосподарської, так і іншої внаслідок використання корисних копалин);

2) виступає як фізичний простір, у якому локалізує свою діяльність людина [7].

Сільськогосподарське виробництво характеризується повним зв'язком із землею і залежністю від її наявності, площі та якості, за винятком деяких найінтенсивніших галузей виробництва, зокрема птахівництва, яке залежить від купівельної спроможності на придбання кормів.

Льчак О.В. наголошує на тому, що земля є засобом виробництва, предметом праці і як природне середовище — передумовою сільськогосподарського виробництва. Саме в сільському господарстві земля, як і в кожній іншій діяльності є основою, в технічному і фізичному сенсі, для розміщення всіх інших чинників виробництва. Тобто є, по-перше, територією, якою переміщуються робоча сила, тварини, машини і знаряддя праці, засоби транспорту, обігові засоби виробництва, вироблена продукція, розміщені будівлі та споруди, посіви і природні кормові угіддя.

По-друге, земля в сільськогосподарському виробництві є предметом праці. Оскільки вона віддає рослинам свою енергію, що в біологічному аспекті необхідні для їх життя, зростання і розвитку. Це, передусім, мінеральні поживні речовини, а також повітря і вода. Ці складники є складовими не лише фізичних і хімічних структур виробленої продукції рослинництва, але входять і в біологічну структуру вирощуваних рослин.

По-третє, земля є основним складовим елементом навколишнього природного середовища, в якому живуть рослини. Земля створює не лише життєвий простір, необхідний для розвитку рослин, але й уособлює широко зрозуміле поняття навколишнього природного середовища, а головне — біологічного, мікрокліматичного і фізико-хімічного середовища [11].

Сільське господарство безпосередньо обумовлено властивостями землі, що визначає організаційну, виробничу, інфраструктурну та інституціональну його побудову. Зауважимо, що можливості розширення площ для сільського господарства майже не існує. Хоча, на-

приклад, останніми роками в Голландії вдалося розширити ареал орних земель завдяки осушенню і експлуатації прибережних територій [2].

З іншого боку, відбувається скорочення площ сільськогосподарських угідь, які використовують на потреби будівництва будинків, доріг, інших об'єктів інфраструктури, що спричиняє їх забруднення.

Слід наголосити, що в Україні, як і загалом у світі, динамічні господарства (які розвиваються) потерпають від обмежень, зумовлених насамперед браком землі. Саме тому для вітчизняного сільського господарства останнім часом характерним є процес, за якого низка дрібних сільськогосподарських товаровиробників, зокрема фермерських господарств, відмовляються від ведення сільського господарства, продають або здають землю в оренду, хоча такі можливості теж є доволі обмеженими, оскільки дрібні масштаби виробництва економічно нерентабельні.

На відміну від інших чинників виробництва, сільськогосподарська земля є особливим ресурсом, тобто нерухомим об'єктом. Відповідно, переміщуватися можуть лише інші чинники виробництва. Специфіка землі як чинника виробництва полягає в можливості репродукції елементів, необхідних для життя і розвитку рослин. Це залежить від рівня, розвитку і культури землеробства.

Характерною особливістю землі є також те, що на відміну від інших чинників виробництва, в процесі виробництва вона не підлягає зношенню. Науково обгрунтоване використання землі є вічним необмеженим в широкому розумінні цього слова. Однак в умовах безгосподарного вжиття агротехнічних заходів відбувається посилений винос поживних речовин, що спричиняє виснаження ґрунту, зниження його ресурсності та урожайності, і зрештою — обмеження господарського використання. Відтворення родючості потребує значних затрат коштів, праці і значного часу. Унаслідок природних змін і антропогенного впливу сільськогосподарська земля зазнає істотних фізичних, хімічних і біологічних змін.

Сукупність всіх властивостей землі як засобу праці визначає її функції, а саме:

— пасивні (розташування, форма рельєфу, геологічна будова тощо):

активні (родючість ґрунту, властивості мікроклімату), які формують якість, цінність, її вартість і корисність [13].

Земля виконує кілька істотних економічних і неекономічних функцій. Наприклад, ґрунт, є основним чинником виробництва в сільському господарстві — як у рільництві, так і в годівлі тварин.

Земля також є простором (територією), у рамках якої реалізуються поселенські процеси та інфраструктурні заходи (об'єкти), такі як дороги, мости, залізниці, технічне оснащення, добувної промисловості і сільського господарства, а останніми роками, особливо у високорозвинених країнах, заходів, що забезпечують охорону навколишнього природного середовища або відповідно до стратегії сталого розвитку використання засобів цього середовища.

Традиційно, земля вважається засобом виробництва. Але на думку А. Третяка [19], в чистому вигляді земля не здатна виробляти продукцію. Для цього потрібна низка компонентів, які характеризують навколишнє природне середовище і без яких продукування рослин. Ще одним термінологічним базисом дослідження землі як основного ресурсу сільськогосподарського виробництва є поняття земельних відносин. У вітчизняних наукових працях останніх років відсутні суттєві розбіжності у тлумаченні поняття "земельні відносини". Базовим прийнято вважати визначення земельних відносин, що наведено в Земельному кодексі України: "Земельні відносини — це суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження землею".

Окрім того, Малік М.Й. зазначає, що земельні ділянки, особливо сільськогосподарського призначення, ви-

ступають у якості просторово обмеженого, відновлюваного (тільки за умов збалансованого раціонального використання) базису, який забезпечує створення додаткової вартості, формує продовольчу безпеку окремої громади, регіону, країни [14].

Враховуючи усі наведені вище аргументи, варто значити, що з метою раціональної організації обліково-контрольного процесу на сільськогосподарському підприємстві землю треба розглядати різноаспектно. З позиції природного ресурсу — в обліковій системі підприємства доцільно передбачити реєстри для систематизації інформації про якість та безпечність використання землі. З позиції засобу виробництва увага має бути зосереджена на обліку даних для проведення аналізу ефективності використання земельних ресурсів. З точки зору об'єкта власності в системі бухгалтерського обліку мають знайти відображення дані щодо юридичних аспектів володіння та користування сільськогосподарськими землями.

ВИСНОВКИ

Отже, земля в системі компонентів виробництва має ту особливість, що вона є предметом праці, на яку людина скеровує свої знаряддя та механізми. З метою сільськогосподарського виробництва землю застосовують як основний ресурс, а визначення як економічної категорії є досить багатогранним.

Дослідження сутності категорій "земельні ресурси" та "земельні відносини" через призму наукових публікацій та вітчизняного і міжнародного законодавства дало змогу визначити, що земля є ключовим фактором ефективності сільськогосподарського виробництва. Її облік та оцінка регламентуються багатьма законодавчими актами, а земельна реформа та зняття мораторію на продаж землі є очевидним поступальним кроком до розвитку української економіки. З метою раціональної організації обліково-контрольної роботи на сільськогосподарському підприємстві землю треба розглядати різноаспектно: з позиції природного ресурсу, засобу виробництва та об'єкта власності.

Література:

1. Agricultural Policy Monitoring and Evaluation. — 2018. — URL: https://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/agricultural-policy-monitoring-and-evaluation-2018_agr_pol-2018-en
2. Efficiency of land use for agriculture / I. N. Kustysheva, E. V. Gayevaya, V. S. Petukhova, O. A. Buldakova // Revista Espacios. — 2018. — URL: <http://www.revista-espacios.com/a18v39n26/18392620.html>.
3. Борисова В.А. Відтворення природного ресурсного потенціалу АПК: економічні аспекти. — Суми: Видавництво "Довкілля", 2003.
4. Боровик П. М. Проблеми податкового регулювання земельних відносин в агросфері в умовах євроінтеграції / П.М. Боровик, П.К. Бечко, С.М. Броварна // Науковий вісник Херсонського державного університету. — 2015. — Вип. 4. — С. 85—96.
5. Герасимчук З.В. Земельні ресурси — консолідуючий фундамент господарської самодостатності / З.В. Герасимчук, А.І. Крисак // Інноваційна економіка. — 2013. — № 2. — С. 129—135.
6. Гуцуляк Ю.Г. Управління раціональним використанням і охороною земельних ресурсів сільськогосподарського призначення в умовах ринкової економіки: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.08.01 / Гуцуляк Ю.Г.; Львів. держ. аграр. ун-т. — Л., 2000. — 17 с.
7. Добряк Д.С. Земельна реформа і формування ринку землі в Україні // Економічний часопис. — 2015. — № 6. — С. 31—34.
8. Жук В.М. Бухгалтерський облік земель сільськогосподарського призначення: теорія і практика / В.М. Жук // Економічні науки. Серія "Облік і фінанси". Збірник наукових праць. Луцький національний техніч-

ний університет. Випуск 5(20). — Ч.1. — Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор З.В. Герасимчук. — Луцьк, 2008. — 367 с. — С. 179—185.

9. За які земельні ділянки платник єдиного податку четвертої групи повинен сплачувати земельний податок? // Державна фіскальна служба України Офіційний портал. — 2018. — URL: <http://dp.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/print-229452.html>

10. Ільчак О. В. Бухгалтерський облік і контроль земельних ресурсів сільського господарства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук: спец. 08.00.09 "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)" / Ільчак О.В. — Київ, 2016. — 24 с.

11. Ільчак О.В. Бухгалтерський облік і контроль земельних ресурсів сільського господарства: дис. канд. екон. наук: 08.00.09 / Ільчак О.В.; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. — К., 2016. — 234 с.

12. Кірейцев Г.Г. Розвиток бухгалтерського обліку: теорія, професія, міжпредметні зв'язки: монографія / Г.Г. Кірейцев. — Житомир: ЖДТУ, 2007. — 236 с.

13. Лобунько А.В. Еколого-економічні основи розподілу земель за їх категоріями як основним цільовим призначенням: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук: спец. 08.00.06 "Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища" / А.В. Лобунько. — Київ, 2018. — 24 с.

14. Малік М.Й. Управління земельними ресурсами аграрного сектору України: стан та пріоритетні напрями вдосконалення / М.Й. Малік // Актуальні проблеми інноваційної економіки. — 2017. — № 3. — С. 5—11.

15. Михасюк І., Косович Б. Регулювання земельних відносин: монографія. — Львів, Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2012. — 264 с.

16. Пантюхова А.В. Облік та аналіз використання та відновлення земельних ресурсів: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09 / А.В. Пантюхова; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. — К., 2017. — 24 с.

17. Сохніч А.Я. Проблеми використання та охорони земель в умовах ринкової економіки: монографія. — Львів: НВФ "Українські технології", 2002.

18. Ступень М.Г. Земля — основний ресурс сільського господарства Закарпаття / М.Г. Ступень, Ю.І. Дума, З.С. Кок // Збалансоване природокористування. — 2016. — URL: http://natureus.org.ua/repec/archive/3_2016/24.pdf

19. Третяк А.М. Економіка землекористування та землепорядкування: навч. посіб. / А.М. Третяк. — К.: ТОВ ЦЗРУ, 2004. — 542 с.

20. Фесіна Ю.Г. Еколого-економічне регулювання розвитку ринку земельних ресурсів (на прикладі Волинської області): автореф. дис. ...канд. екон. наук: 08.08.01 / Фесіна Ю.Г.; Луцький держ. технічний ун-т. — Рівне, 2006. — 20 с.

21. Хвесик М. А. Кругообіг безгосподарності у природі // Урядовий кур'єр. — 2006. — № 96. — С. 7.

References:

1. Agricultural Policy Monitoring and Evaluation (2018), available at: https://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/agricultural-policy-monitoring-and-evaluation-2018_agr_pol-2018-en (Accessed 20 April 2019).

2. Kustysheva, I.N. Gayevaya, E.V. Petukhova, V.S. and Buldakova, O.A. (2018), "Efficiency of land use for agriculture", *Revista Espacios*, [Online], available at: <http://www.revistaespacios.com/a18v39n26/18392620.html> (Accessed 5 April 2019).

3. Borysova, V.A. (2003), *Vidtvorenna pryrodnoho resursnoho potentsialu APK: ekonomichni aspekty [Reproduction of the natural resource potential of the AIC: economic aspects]*, *Vydavnytstvo "Dovkillia"*, Sumy, Ukraine.

4. Borovyk, P.M. Bechko, P.K. and Brovarna, S.M. (2015), "Problems of Tax Regulation of Land Relations in the Agro-Environment in the Conditions of European

Integration", *Scientific Bulletin of Kherson State University*, vol. 4, pp. 85—96.

5. Herasymchuk, Z.V. and Krysak A.I. (2013), "Land resources — the consolidating foundation of economic self-sufficiency", *Innovation Economy*, vol. 2, pp. 129—135.

6. Hutsuliak, Yu.H. (2000), "Management of rational use and protection of land resources of agricultural purpose in a market economy", Ph.D. Thesis, *Global economy*, Lviv State Agrarian University, Lviv, Ukraine.

7. Dobriak, D.S. (2015), "Land reform and the formation of the land market in Ukraine", *Economic Journal*, vol. 6, pp. 31—34.

8. Zhuk, V.M. (2008), "Accounting for agricultural land: theory and practice", *Economics. Series "Accounting and Finance"*. Collection of scientific works of Lutsk National Technical University, vol. 5 (20), pp. 179—185.

9. The official site of State Fiscal Service of Ukraine (2018), "For which land plots the payer of the unified tax of the fourth group must pay the land tax?", available at: <http://dp.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/print-229452.html> (Accessed 25 April 2019)

10. Il'chak, O.V. (2016), "Accounting and control of land resources of agriculture: author's abstract. dis for the sciences", Ph.D. Thesis, *Economy*, National University of Life and Environmental Sciences, Kyiv, Ukraine.

11. Il'chak, O.V. (2016), "Accounting and control of land resources of agriculture: author's abstract. dis for the sciences", Abstract of Ph.D. dissertation, *Economy*, National University of Life and Environmental Sciences, Kyiv, Ukraine.

12. Kirejtsev, H.H. (2007), *Rozvytok bukhalters'koho obliku: teoriia, profesiia, mizhpredmetni zv'iazky: monohrafiia [Development of accounting: theory, profession, interpersonal relations: monograph]*, *Zhytomyr, ZhDTU*, 236 p.

13. Lobun'ko, A.V. (2018), "The ecological and economic basis of land distribution by their categories as the main target destination: author's abstract. dis for the sciences", Ph.D. Thesis, *Environmental economics and environmental protection*, National University of Life and Environmental Sciences, Kyiv, Ukraine.

14. Malik M.Y. (2017), "Land Resources Management in Ukrainian Agrarian Sector: Status and Priorities for Improvement", *Current problems of the innovative economy*. vol. 3, pp. 5—11.

15. Mykhasyuk, I. and Kosovich, B. (2012), *Rehulivannia zemel'nykh vidnosyn: Monohrafiia [Regulation of land relations: Monograph]*, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine.

16. Pantiukhova, A.V. (2017), "Accounting and analysis of the use and restoration of land resources" Ph.D. Thesis, *Accounting, analysis and audit (by type of economic activity)*; Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine.

17. Sohnych, A.Ya. (2002), *Problemy vykorystannia ta okhorony zemel' v umovakh rynkovoї ekonomiky: monohrafiia [Problems of using and protecting land in a market economy: a monograph]* — Lviv: Scientific-Production Enterprise "Ukrainian Technologies", 2002.

18. Stupen', M.H. Duma, Yu.I. and Kok, Z.S. (2016), "Land — the main resource of agriculture in Transcarpathia", *Zbalansovane pryrodokorystuvannia*, [Online], available at: <http://natureus.org.ua/repec> (Accessed 5 April 2019).

19. Tretiak, A.M. (2004), *Ekonomika zemlekorystuvannia ta zemleporiadkuvannia [Economics of Land Use and Land Management]*, TOV TsZRU, Kyiv, Ukraine.

20. Fesina, Yu.H. (2006), "Ecological and economic regulation of land market development (on the example of the Volyn region)", Ph.D. Thesis, *Economics of nature management and environmental protection*, Rivne, Ukraine.

21. Khvesyk, M.A. (2006), "Circulation of mismanagement in nature", *Uryadovy Courier*, vol. 1, p. 7.

Стаття надійшла до редакції 13.05.2019 р.